

Отже, процес прийняття рішення про втручання у приватне спілкування характеризується такими етапами: 1) усвідомлення недостатнього рівня знань щодо обставин, які мають істотне значення для досудового розслідування; 2) формулювання потреби з'ясувати обставини злочину або встановлення осіб, які його вчинили, шляхом отримання (збирання) доказів; 3) констатація неможливості отримати відомості про злочин та особу, яка його вчинила, в інший спосіб; 4) порівняння наявної ситуації з тими умовами, з якими закон пов'язує можливість поставити питання щодо втручання у приватне спілкування, та ухвалення відповідного рішення; 5) безпосереднє здійснення втручання у приватне спілкування; 6) оцінка отриманих внаслідок втручання у приватне спілкування відомостей.

УДК 343.9.018

Організація та використання праці жінок в пенітенціарних установах України

О. М. Жук,

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник, провідний науковий

співробітник Національної академії внутрішніх справ

Розглядається організація праці жінок, засуджених до позбавлення волі, їх забезпеченість працею в установах виконання покарань та даються практичні рекомендації щодо вдосконалення їх праці в пенітенціарних установах України. Показано, що головною метою праці засуджених жінок є виправлення та ресоціалізація.

Ключові слова: суспільнокорисна праця засуджених, організація та дисципліна праці, оплата праці, використання праці засуджених.

Жук Е.Н. Организация и использование труда женщин в пенитенциарных учреждениях Украины

Рассматривается организация труда женщин, осужденных к лишению свободы, их обеспеченность работой в учреждениях исполнения наказаний и даются практические рекомендации по совершенствованию их труда в пенитенциарных учреждениях Украины. Показано, что главной целью труда осужденных женщин является исправление и ресоциализация.

Ключевые слова: общественнополезный труд осужденных, организация и дисциплина труда, оплата труда, использование труда осужденных.

Zhuk Olena. Organization and employment of women in prisons Ukraine

In the article the organization of work of women sentenced to imprisonment, their security work in prisons and given practical advice to improve their work in prisons in Ukraine. The work of women prisoners is different from the work of ordinary people that is its main prison correction and reintegration, and has a number of features.

Key words: socially useful labor of convicts, organization and discipline, remuneration, employment of prisoners.

В умовах демократизації та гуманізації суспільства державна політика України має бути спрямована на забезпечення прав і свобод людини, а її законодавство приведено відповідно до міжнародних норм, стандартів і спрямоване

на диференціацію виконання покарань та індивідуальний підхід до кожного засудженого.

У системі пенітенціарних установ України в даний час постійне переповнення та незадовільні комунальні й санітарно-гігієнічні умови, погане харчування та медичне обслуговування, відбувається десоціалізація засуджених, моральна, психічна й фізична руйнація їх особистості, створюється криміногенна небезпека в суспільстві, формується широкий прошарок людей із соціальною патологією. Це підтверджується офіційною статистикою державних органів, недержавних організацій, прокурорського нагляду, висновками зарубіжних експертів, а також скаргами підслідних і засуджених. Особливої уваги в сучасних умовах демократизації та гуманізації заслуговує недостатня організація та використання праці жінок, засуджених до позбавлення волі.

Відповідно до Кримінально-виконавчого кодексу України основними засобами виправлення та ресоціалізації засуджених є встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), суспільно корисна праця, соціально-виховна робота, загальноосвітнє і професійно-технічне навчання та громадський вплив. До суспільно корисної праці в установах виконання покарань залучаються засуджені з урахуванням виробничих потужностей, зважаючи при цьому на стать, вік, працездатність, стан здоров'я і спеціальності. Засуджені можуть працювати на підприємствах установ виконання покарань, а також на підприємствах державних та інших форм власності за умови забезпечення їх належної охорони та ізоляції. Без оплати праці засуджені можуть залучатися до робіт з благоустрою колоній та прилеглих територій, поліпшення житлово-побутових умов та допоміжних робіт із забезпечення колоній продуктами харчування.

Відповідно до ст. 118 Кримінально-виконавчого кодексу України засудженим чоловікам віком понад шістьдесят років, жінкам – понад п'ятдесят п'ять років, інвалідам першої та другої груп, хворим на туберкульоз, жінкам вагітним понад чотири місяці та тим, діти яких утримуються в дитячих будинках при виправних колоніях, дозволяється працювати за їхнім бажанням з урахуванням висновку лікарської комісії колонії¹. При організації праці засуджених адміністрація колонії повинна додержувати правил охорони праці, техніки безпеки і виробничої санітарії. Оплата праці засуджених здійснюється відповідно до розцінок, які встановлюються нормативно-правовими актами Державної пенітенціарної служби України. На особистий рахунок засуджених, які виконують норми виробітку і не допускають порушень режиму, зараховується п'ятнадцять відсотків, а на особистий рахунок засуджених чоловіків віком понад шістьдесят років, жінок віком понад п'ятдесят п'ять років, інвалідів першої та другої груп, хворих на туберкульоз, вагітних жінок, які мають дітей в будинках дитини, – не менше п'ятдесяти відсотків нарахованого їм місячного заробітку. До сімдесяти п'яти відсотків нарахованого місячного заробітку надається засудженим, які відбувають покарання у виховних колоніях, дільницях соціальної реабілітації, колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання, а також засудженим жінкам, яким дозволено проживання за межами виправної колонії.

¹ Кримінально-виконавчий кодекс України // ВВР України. – 2004. – № 3-4. – Ст. 21.

Засуджені мають право на пенсійне забезпечення за віком, по інвалідності, в зв'язку з втратою годувальника. Час роботи засуджених у період відбування покарання зараховується до стажу роботи для призначення пенсії після звільнення за умов оплати ними страхових внесків до Пенсійного фонду України.

Відносно організації та використання праці засуджених в юридичній літературі існує декілька точок зору. І.Г. Богатирьов вважає, що в радянський період праця засуджених в місцях позбавлення волі мала примусовий характер, однак у сучасних умовах демократизації та гуманізації суспільства вона повинна бути одним із основних засобів виправлення та ресоціалізації засуджених і повинна носити оздоровчий характер². О.Г. Колб розглядає суспільно-корисну працю однією з умов ресоціалізації засуджених, передбачає її обов'язковість, необхідність та доцільність, яка дозволяє впливати на процес їх соціальної адаптації після звільнення з установ виконання покарань³. На думку Л.А. Жука, праця засуджених має специфічні особливості, зумовлені тим, що засуджена особа несе тягар відповідальності за скоєний злочин, а умови праці мають певні обмеження, які відповідають меті покарання⁴.

У Мінімальних стандартних правилах поведінки із засудженими в ст. 71-76 передбачається, що праця засуджених не є обов'язковою чи примусовою, однак вони повинні працювати в місцях позбавлення волі, й це, на нашу думку, справедливо, оскільки засудженим необхідно своєю працею заробляти гроші для свого харчування, придбання предметів першої необхідності, одягу, оплати житлових послуг, медичного обслуговування, для зміцнення здоров'я. Суспільно корисна праця в установах виконання покарань є засобом виправлення та ресоціалізації, а також впливає на процес соціальної адаптації засуджених після звільнення, оскільки майже 70 % жінок, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, ніде не працювали і не навчалися.

Праця засуджених жінок відрізняється тим, що головною її метою є виправлення та ресоціалізація. Вона має низку особливостей. По-перше, в умовах позбавлення волі праця здійснюється не за власним бажанням, а за волею адміністрації. Засуджені не мають права вибору професії, не можуть вільно переходити з одного місця роботи на інше. Відсутній також прийом і звільнення з роботи. По-друге, засуджені не мають трудових книжок, мають один вихідний день на тиждень, на них поширюється дисциплінарна відповідальність, передбачена правилами внутрішнього розпорядку установи виконання покарань. На особисті рахунки засуджених нараховується частина зароблених ними грошей. Робота з облаштування житлових умов не оплачується. Засудженим не надається допомога по тимчасовій непрацездатності, вони не мають права користуватися предметами розкоші, їм заборонено мати при собі гроші, цінні речі, вони носять форму встановленого зразка. У засуджених є також низка обмежень режимного характеру: вони проживають у загальних приміщеннях, не мають права вільно-

² Богатирьов І.Г. Теорія та практика виконання кримінально-виконавчою інспекцією покарань, не пов'язаних із позбавленням волі / Богатирьов І.Г. – К. Атіка, 2005. – С. 31.

³ Колб О.Г. Організація індивідуального запобігання злочинам у кримінально-виконавчій установі / Колб О.Г. – Луцьк. ЛДУ, 2007. – С. 55.

⁴ Жук Л.А. Праця засуджених в місцях позбавлення волі / Жук Л.А., Жук І.Л., Неживець О.М. – К. Кондор, 2009. – С. 13.

го переміщення, зобов'язані виконувати вимоги щодо розпорядку дня. Якщо до звичайних громадян застосовуються такі заходи дисциплінарного стягнення, як зауваження, догана, позбавлення премії, переведення на менш оплачувану роботу, то до засуджених, які порушують установлений режим і ухиляються від роботи, можуть застосовуватися і такі заходи дисциплінарного стягнення, як позбавлення права на отримання посилки чи передачі, заборона на певний строк купівлі продуктів харчування, позбавлення побачення, поміщення до штрафного ізолятора чи карцера на строк до 15 діб, переведення в приміщення камерного типу і на понижені норми харчування. Для засуджених установлена норма житлової площі (в середньому 2 кв. м. на особу). За порушення трудової дисципліни засудженим установлюється підвищена дисциплінарна відповідальність.

У зв'язку з перебудовою господарського механізму, виникненням нових форм власності й переходом до ринкових відносин проблеми удосконалення організації використання праці та використання робочої сили засуджених в установах з виконання покарань набувають особливої актуальності. Нині будь-яке підприємство в Україні працює в складних умовах, відбувається відтік робочої сили та її перерозподіл за галузями народного господарства, зростає безробіття. Усі ці процеси позначаються і на діяльності підприємств кримінально-виконавчої системи, де немає достатньої організації праці та повної зайнятості засуджених. Робоча сила засуджених використовується нераціонально, адміністрація пенітенціарних установ не може забезпечити засуджених роботою, низка виправних установ через її відсутність не можуть самі себе утримувати. Усе це вимагає нових підходів до пенітенціарної політики.

Відомо, що основними галузями господарської діяльності в установах виконання покарань є металообробка, деревообробка, машинобудування. В жіночих установах виконання покарань розвивається швейне, меблеве виробництво, деревообробка та сільське господарство. В установах виконання покарань немає повної зайнятості засуджених жінок у зв'язку з тим, що вироблена ними продукція не має попиту, і тому в жіночих колоніях виробляється в основному продукція на замовлення міністерств оборони та внутрішніх справ пошиття спецодягу.

Оскільки на підприємствах УВП половина засуджених жінок використовується не за спеціальністю, яку мали до засудження, більшість з них не бажають після звільнення працювати за спеціальністю, здобутою в системі бригадного та професійно-технічного навчання в УВП. Вважаємо, що системою професійної підготовки повинні охоплюватися засуджені, які не мали спеціальності до засудження, а також засуджені, яким потрібна перепідготовка для роботи в УВП при тривалих термінах позбавлення волі. Основна ж маса засуджених повинна розподілятися з урахуванням спеціальності, якою володіли до засудження. Жінок, які скоїли злочин вперше і не завдали істотної шкоди державній чи приватній власності, доцільно не позбавляти волі, а направляти на виправні роботи, застосовувати до них заходи суспільного впливу, накладати штрафи.

Необхідно також змінити систему професійно-технічного навчання в пенітенціарних установах, оскільки вона не відповідає вимогам часу, для чого необхідно модернізувати та переоснастити застарілу матеріально-технічну базу уста-

нов виконання покарань. На нашу думку, потрібне розширення господарських зв'язків з підприємствами та організаціями різних форм власності, розміщення на території підприємств установ виконання покарань замовлень на виробництво продукції, необхідної для армії, органів внутрішніх справ, розробка спільних державних та регіональних програм соціально-економічного розвитку, отримання додаткових замовлень на виготовлення і поставку промислової та сільськогосподарської продукції для потреб регіонів, впровадження у виробничо-господарську діяльність установ виконання покарань ринкових механізмів, удосконалення інформаційного забезпечення діяльності кримінально-виконавчої системи, створення єдиної маркетингової мережі, проведення рекламних компаній, ярмарків продукції і товарів, які випускають підприємства установ виконання покарань.

Аналіз теоретичного, статистичного та фактичного матеріалу з використання праці засуджених жінок дає змогу сформулювати пропозиції з її удосконалення. По-перше, потрібно вдосконалити кримінально-виконавче законодавство та реформувати пенітенціарну систему України в цілому, де мають бути відображені ті зміни, які відбулися в економічному, політичному та соціальному житті суспільства. Не можна не враховувати того, що в місцях позбавлення волі відбуваються процеси демократизації та гуманізації, які потребують змін заходів примусового та виховного впливу на засуджених. Потрібний диференційований підхід при визначенні порядку та умов відбування покарань: жорсткі заходи до особливо небезпечних злочинців, а також гуманність до тих, хто став на шлях виправлення та ресоціалізації. Засудженому повинні бути забезпечені нормальні житлові, побутові та культурні умови, здійснюються соціально корисні зв'язки із зовнішнім світом, сім'єю, родичами відповідно до міжнародно-правових норм забезпечені політичні, громадянські права. Не повинні застосовуватися жорстокість, катування, праця, яка завдає фізичних страждань. По-друге, у нових умовах господарювання необхідно розробити нову модель використання праці засуджених, переозброєння підприємств установ виконання покарань новими машинами, верстатами, обладнанням та приладами, які відповідають вимогам науково-технічного прогресу. В сучасних умовах трансформації економіки на підприємствах установ виконання покарань скорочується обсяг виробництва, порушується ритмічність, унеможливується забезпеченість всіх засуджених роботою. У зв'язку з цим потрібно перевести всю систему Державної пенітенціарної служби України та їх підприємства на державне фінансування із бюджету та розширити можливість усім підприємствам укладати угоди на використання робочої сили засуджених на державних, кооперативних, орендних, приватних, індивідуальних, малих підприємствах, фермерських господарствах. По-третє, потрібне вдосконалення матеріальної зацікавленості та стимулювання праці засуджених, для чого необхідно розробити нові норми виробітку для деяких категорій засуджених, а речове та грошове утримання і харчування має залежати від ступеня участі засуджених у праці та її оплати.

У місцях позбавлення волі засуджені жінки повинні працювати відповідно до їх фізичних здібностей, з урахуванням спеціальності та стану здоров'я. В умовах ринку утримання пенітенціарних установ повинна взяти на себе держава, для чого потрібно надати підтримку у вигляді пільг з оподаткування, дозволити

їм укладати контракти та угоди із суб'єктами ринкових відносин, у тому числі з іноземними фірмами.

У законодавчому порядку також слід вирішити питання з працевлаштування засуджених після звільнення їх з місць позбавлення волі, для чого зобов'язати центри зайнятості населення та органи виконавчої влади займатися працевлаштуванням жінок, звільнених з місць позбавлення волі.

УДК 343.1

Тривалість строків давності за Кримінальним кодексом України

М. М. Головчак,

здобувач Київського університету права НАН України

Аналізуються проблеми тривалості строків давності за КК України. Зроблено висновок, що для злочинів невеликої тяжкості потрібно передбачити єдиний строк давності. Визначено, що тривалість строків давності має бути однаковою як у випадку звільнення від кримінальної відповідальності, так і у випадку звільнення від покарання. Запропоновано зміни до кримінального законодавства України.

Ключові слова: строки давності, ступінь тяжкості, обвинувальний вирок, звільнення від кримінальної відповідальності.

Головчак М.М. Продолжительность сроков давности за Криминальным кодексом Украины

В статье анализируются проблемы продолжительности сроков давности по УК Украины. Сделан вывод, что для преступлений небольшой тяжести нужно предусмотреть единый срок давности. Определено, что продолжительность сроков давности должна быть одинаковой как в случае освобождения от уголовной ответственности, так и в случае освобождения от наказания. Предложены изменения в уголовное законодательство Украины

Ключевые слова: сроки давности, степень тяжести, обвинительный приговор, освобождение от уголовной ответственности.

Golovchak Maruan.

Analyzes the problem of the length of the limitation period under the Criminal Code of Ukraine . It is concluded that for a minor offense, provision must be the only statute of limitations . It was determined that the length of the limitation period shall be the same as in the case of exemption from criminal liability, and in the case of exemption from punishment. Proposed amendments to the criminal legislation of Ukraine.

Key words: limitation periods, the severity of the prescription fulfillment conviction, dismissal of criminal charges.

Давність впливає на вирішення принципових питань кримінального права. Йдеться про звільнення відкримінальної відповідальності та відбування покарання. Тому адекватне встановлення тривалості строків давності у КК України є важливим засобом кримінально-правової політики держави.

У теорії кримінального права проблема тривалості строків давності належить до маловивчених. Її дослідженням займалися такі вчені-криміналісти, як З.А. Астеміров, Ю.В. Баулін, О.П. Горох, О.О. Дудоров, А.В. Єндольцева, М.І. Загородніков, М.Б. Кострова, П.Я. Мшвенієрадзе, М.А. Махмудова,